

Joakim Wernberg

Pandemins lokala geografi

Coronapandemin visar att globaliseringens och urbaniseringens styrkor även medför nya typer av risker. Den ekonomiska geografin har blivit allt mer ojämn och städer har kommit att spela en både lokal och global roll eftersom de å ena sidan knyter ihop regioner och å andra sätter dem i förbindelse med regioner i andra delar av världen genom ett globalt transportnätverk. Covid-19 sprider sig med våra resmönster i världen och med våra levnadsmönster i och kring städerna. Det är en lokal pandemi, det vill säga den är både global och lokal. Därför är skillnader inom länder ofta minst lika viktiga som skillnader mellan länder.

I takt med att vår värld har blivit mer global och urban har nationella genomsnitt blivit ett allt sämre mått, vare sig det handlar om ekonomiska eller sociala faktorer, eftersom de underliggande värden som summeras skiljer sig allt mer åt. Trots detta förs debatten om den politiska hanteringen av såväl smittspridningen som de ekonomiska konsekvenserna av coronapandemin nästan uteslutande ur ett ensidigt och nationellt perspektiv vars bäst-före-datum har passerats.¹

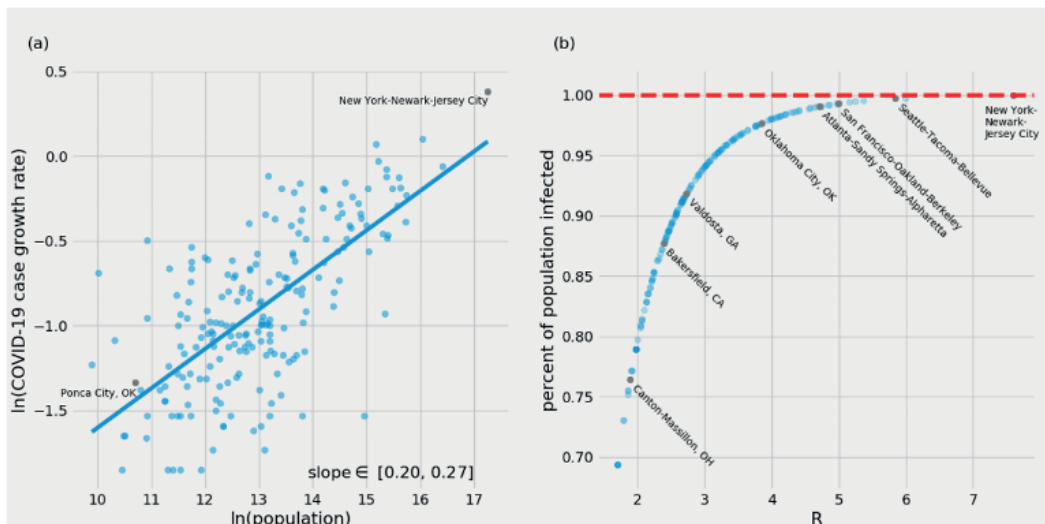
I städer krymper avstånden och på så vis ökar antalet potentiella interaktioner mellan människor. En framväxande forskningslitteratur som fått namnet *urban scaling analysis* pekar på att aktiviteter som drivs av sociala interaktioner växer superlinjärt, alltså oproportionerligt mycket, med befolkningsstorleken när man jämför olika städer (Betencourt m.fl., 2007, Batty, 2013, Schläpfer m.fl., 2014, Wernberg, 2017). Till exempel

1. Likartad kritik har bland annat framförts av Bo Rothstein, professor i statsvetenskap: <https://www.gp.se/debatt/finns-inget-som-talar-f%C3%B6r-att-g%C3%B6teborg-kommer-att-drabbas-lika-h%C3%A5rt-1.26565191>

visar Schläpfer och hans medförfattare att antalet personer inom samma stad som en genomsnittlig individ har regelbunden telefonkontakt med, liksom frekvensen med vilken kontakterna sker, ökar med stadens storlek.

I ett nyttkommet working paper från Mansueto Institute of Urban Innovation i Chicago analyserar en grupp forskare data om smittspridning i 201 amerikanska städer under perioden 14–19 mars och uppvisar samma typ av superlinjära mönster som förekommer i tidigare forskning om urban scaling, se Figur 1 (Stier m.fl., 2020). Deras resultat indikerar att covid-19 kommer att sprida sig snabbare och smitta fler i större städer. Även om analysen bygger på en begränsad empiri är resultaten egentligen inte särskilt förvånande eftersom viruset tycks smitta på ett sätt som sammanfaller med just sociala interaktioner mellan människor.

Figur 1: Antalet rapporterade fall av covid-19 växer snabbare i större städer

Anm. (a) beskriver den estimerade tillväxten av nya sjukdomsfall per observerad stad (Urban Metropolitan Area) under antagandet att smittspridningen ökar exponentiellt. Smittspridningen är ungefär 1,5 gånger snabbare i New York-Newark-Jersey än i Ponca City, Oklahoma. (b) visar att större städer kan förväntas få fler sjukdomsfall totalt om man bortser från restriktioner och andra åtgärder för att hindra smittspridningen. Källa: Stier m.fl. 2020.

Mot denna bakgrund ter det sig emellertid ganska missvisande att mäta och jämföra smittspridning och antal dödsfall på nationell nivå, oaktat om man vill försvara eller kritisera Folkhälsomyndighetens och regeringens bedömningar, eftersom det inte fångar de relevanta interaktionsmönstren på ett rättvisande sätt. Det som istället borde vara av avgörande intresse är hur smittspridningen ser ut på lokal arbetsmarknadsnivå eftersom det är på denna nivå som de flesta och mest frekventa interaktionerna sker.²

Med uppluckringen av nationella jämförelser följer även en nyansering av pandemins förlopp över tid. Det är inte länder utan interaktionsnätverk som drabbas av smittan och därför kan flera smittspridningsprocesser ske parallellt och i otakt inom samma land. Dessutom präglas regionerna av olikheter i interaktionsmönster och utbytet med andra regioner över tid, till exempel Åre och Gotland.

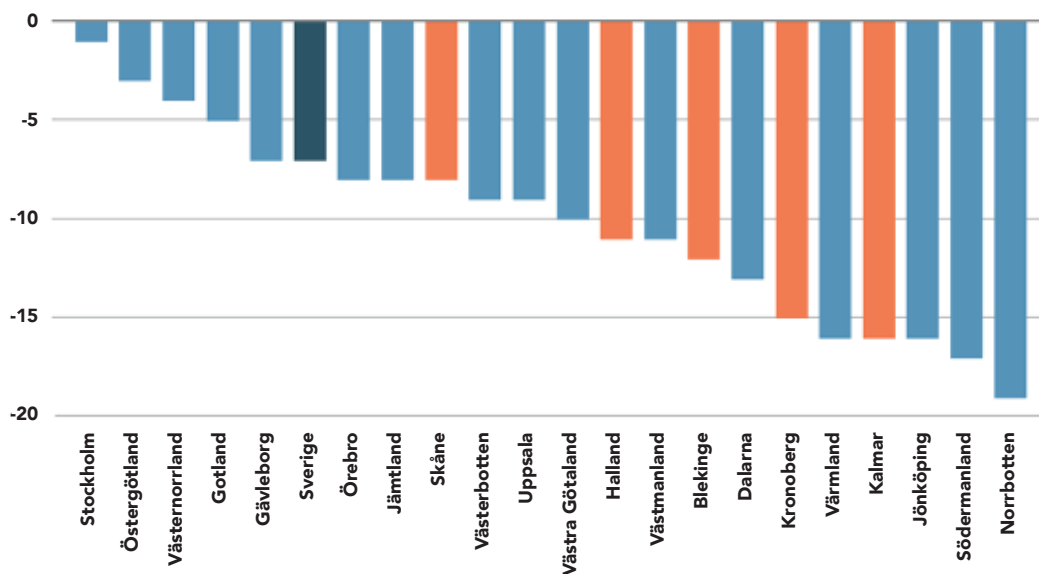
2. Det bör påpekas att interaktionerna inom en stad inte är jämnt fördelade mellan människor eller över geografisk yta, vilket innebär att smittspridningen även kan variera mellan olika delar av staden.

Detta betyder inte att nationella åtgärder för att stoppa smittspridningen saknar funktion. Till exempel bidrar reserestriktioner inom landet till att ytterligare isolera interaktionsnätverken till de lokala arbetsmarknadsregionerna. Däremot är det inte otänkbart att även om förhållningsregler för social distans sattes in i rätt tid i Stockholm så kan det mycket väl ha varit i otakt med förloppet i Norrland eller Skåne. Att den danska regeringen hindrar skåningar från att åka över Öresundsbron till Köpenhamn med motiveringen att de kommer från ett annat land som, inklusive Stockholm, uppvisar större smittspridning blir också en smula märkligt, i synnerhet eftersom danskarna fortsatt har kunnat åka till Malmö helt obehindrat. Länder är helt enkelt inte rätt analysenhet för denna typ av problem. Utgår man från forskningen om städer och ekonomisk geografi är det dessutom troligt att olika regioner kräver olika typer av insatser för att hantera smittspridningen, exempelvis baserat på befolkningsstorlek men också demografiska olikheter.

Ur ett politiskt perspektiv är en pandemi inte enbart ett smittspridningsproblem utan också ett ekonomiskt problem (Wernberg, 2020). De regionala skillnaderna kommer även att ha en märkbar påverkan på de ekonomiska konsekvenserna och den ekonomiska återhämtningen efter pandemin. Det beror på att näringslivsstrukturen skiljer sig åt mellan olika delar av landet, vilket ger upphov till skillnader baserat på branschammansättning, men även export- och omvärldsberoende.

Det är i efterhand tydligt att de ekonomiska konsekvenserna efter finanskrisen har varit väldigt ojämna i den ekonomiska geografin (Sydsvenska Handelskammaren 2019, 2020). Stockholm, och Sverige som helhet, klarade krisen jämförelsevis väl, men Norrbotten uppvisade ett tapp på 19 procent i förädlingsvärde 2009, följt av Södermanland, Jönköping, Kalmar och Värmland som alla tappade mer än 15 procent av sitt förädlingsvärde samma år, se Figur 2. Regionala skillnader spelar även roll för större städer. I New York City inrättades en kommitté efter finanskrisen för att identifiera stadens svagheter och ta fram förslag på hur man kunde råda bot på dem (Katz och Bradley, 2013).

FIGUR 2: Förändring i näringslivets förädlingsvärde år 2009 fördelat på län (%)

Källa: Sydsvenska Handelskammaren 2019.

Det finns ingen anledning att tro att återhämtningen efter pandemin kommer att vara mindre beroende av regionala olikheter. Vidare kommer skillnader i det regionala näringslivets omvärldsberoende sannolikt att påverka återhämtningen eftersom olika länder öppnar upp i olika takt och kan tvingas att stänga ned sina ekonomier igen om smittspridningen ökar på nytt. Världshandeln kommer inte att upphöra, men den kommer att tappa takten och bli mer asynkron (Berild Lundblad, 2020).

Det verkar sammanfattningsvis ha blivit allt svårare, för att inte säga omöjligt, att hitta nationella one-size-fits-all-lösningar för att hantera kriser i takt med att den ekonomiska geografin har blivit både mer global och mer urban. Sveriges utveckling går inte längre att förstå enkom i termer av nationella genomsnitt. Allt fler beslut kommer att behöva fattas på regional och lokal nivå, eller åtminstone med väsentligt större hänsyn till regionala skillnader. Städer kommer att spela en allt mer central roll i detta nya framtida landskap.

Allt detta innebär i sin tur att en del av de verktyg som debattörer och beslutsfattare vanemässigt griper efter i kristider inte längre fyller samma funktion som de en gång gjorde. Ett sådant verktyg som återkommande åberopas är kommissioner.

Om det finns en gyllene standard för kriskommissioner i svensk politik så måste det vara Lindbeckkommissionen som inrättades 1992. Det är många som under våren har efterlyst, och försökt inrätta, en uppföljare till Lindbeckkommissionen för att ta fram förslag på strukturreformer som kan motverka pandemins efterdyningar. Gott så. Det finns utan tvekan ett uppdämt reformbehov att ta itu med, men även om detta är nödvändigt kanske det inte längre är tillräckligt. Något som slår mig är att den kris vi nu står inför kanske inte hanteras bäst av en ny Lindbeckkommission, utan av många regionala kriskommissioner som med fördel skulle kunna koordineras via Regeringskansliet.

Vidare läsning:

Batty, M. (2013). *The new science of cities*. MIT press.

Berild Lundblad, N. (2020). Asynkrona ekonomier och samtidighetens värden. Besökt 2020-06-23: <https://anteckningarna.org/2020/04/13/asynkrona-ekonomier-och-samtidighetens-varden/>

Bettencourt, L. M., Lobo, J., Helbing, D., Kühnert, C., & West, G. B. (2007). Growth, innovation, scaling, and the pace of life in cities. *Proceedings of the national academy of sciences*, 104(17), 7301-7306.

Katz, B., & Bradley, J. (2013). *The metropolitan revolution: How cities and metros are fixing our broken politics and fragile economy*. Brookings Institution Press.

Schläpfer, M., Bettencourt, L. M., Grauwin, S., Raschke, M., Claxton, R., Smoreda, Z., ... & Ratti, C. (2014). The scaling of human interactions with city size. *Journal of the Royal Society Interface*, 11(98), 20130789.

Stier, A., Berman, M., & Bettencourt, L. (2020). COVID-19 attack rate increases with city size. *Mansueto Institute for Urban Innovation Research Paper No. 19*.

Sydsvenska Handelskammaren (2019). Sydsverige Live 2019: <https://resources.mynewsdesk.com/image/upload/zovy00ymopfcvo2ggwqe.pdf>

Sydsvenska Handelskammaren (2020). Efter restauranger och resor: Tillverkning drabbas hårt i andra vågen av pandemin: https://handelskammaren.com/wp-content/uploads/2020/06/Rapport_Tillverkning-drabbas-h%C3%A5rt-i-andra-v%C3%A5gen-av-pandemin_Final_.pdf

Wernberg, J. (2017) The Inherent Complexity of Agglomeration – Essays on the self-organization of urban economies. Doktorsavhandling vid Lunds universitet.

Wernberg, J. (2020) Pandemin och modellfällan. Besökt 2020-06-23:
<http://oordning.se/pandemin-och-modellfällan/>

Joakim Wernberg

Forskningsledare Entreprenörskapsforum

joakim.wernberg@entreprenorskapsforum.se

Tel 070-874 14 94

WWW.ENTREPRENORSKAPSFORUM.SE